

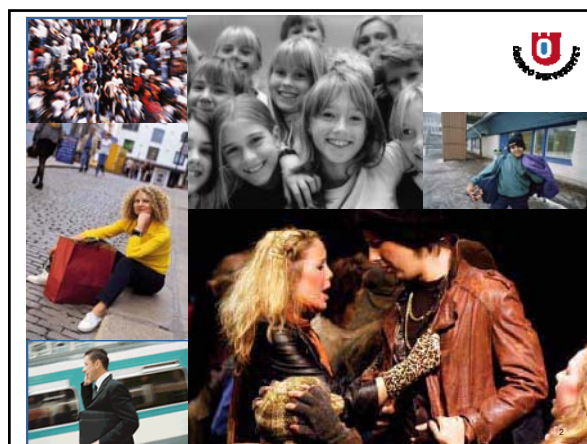

Skola, lärande och psykisk hälsa

Om orsakssambanden mellan skolprestation och psykisk hälsa

Charli Eriksson

2011-03-29

Målsättning med dagens seminarium

- Presentera ett aktuellt tema
- Berätta om ett stort samarbetsprojekt
- Diskutera orsakssambanden mellan psykisk hälsa och skolprestationer
- Lyfta ett utvecklingsbart område

2011-03-29

BEGREPPEN

Kungl. Vetenskapsakademien

2011-03-29

Några konstaterande

Det är viktigt att inte sjukdomsförklara det som är normala reaktioner i livet samtidigt som tidig identifiering av allvarliga tillstånd kan påverka prognosen positivt.

Socialt utanförskap, arbetslöshet, långtidssjukskrivningar, psykisk sjukdom och missbruk kostar samhället betydande summor och de enskilda individerna och deras närmstående stort lidande.

2011-03-29

Systematisk kunskapsöversikt och kunskapsutvecklande konferens

Kunskapsöversikt:
Systematisk litteraturgranskning med kvalitetsvärdering av studier samt peer-review av översikten

State of the Art konferens
En oberoende panel (kloka människor från andra fält) granskar kunskapsunderlag och inbjudna experters föredrag
Kunskapsläget sammanfattas

2011-03-29

Barns och ungdomars psykiska hälsa

State of the science konferenser

* **Trender i barns och ungdomars psykiska hälsa**, med fokus på frågeställningen "Har barns och ungdomars psykiska hälsa förändrats över tid i Sverige?".

* **Skola, lärande och psykisk hälsa**, med fokus på frågeställningen "Vilka är de ömsesidiga kausala relationerna mellan skolprestation och psykisk hälsa?"

SBU-översikt- en systematisk kunskapsöversikt om metoder för prevention av psykisk ohälsa hos barn i skolåldern

Den 26 maj 2010 och 25 januari 2011 arrangerade KVA och SBU även en **policyorienterad konferens** för att diskutera implikationerna

2011-03-29

7

Trender i barns och ungdomars psykiska hälsa i Sverige

Panelens bedömning är att det har skett en **ökning** av vissa typer av psykisk ohälsa hos ungdomar, till exempel **nedstämdhet och oro**, från mitten av 1980-talet till mitten av 2000-talet. Andelen **flickor** med sådana problem har i vissa fall dubblerats eller tredubblats. Pojkarna följer flickornas uppåtgående trend, men betydligt färre anger att de känner nedstämdhet och oro.

Uttalandet ovan bygger på hur ungdomarna **själva upplever** sin situation; vad de rapporterar i olika enkätundersökningar. Men det finns även **mer objektiva tecken** på att vissa former av psykisk ohälsa ökar, till exempel vårdas allt fler unga flickor på sjukhus efter självmordsförsök

2011-03-29

8

Anmärkningsvärt är också att unga inte följer den drastiska minskning i **självmordsfrekvens** som syns i alla andra åldersgrupper. Istället ligger ungdomsgruppen **stabil** på ungefär samma nivå.

Det är slående hur **lite vetenskaplig grundad kunskap** det finns om förändringar i barns psykiska hälsa, speciellt mindre barns. Utifrån underlaget kan panelen inte göra något tydligt uttalande om barn i åldern 0-10 år. Underlaget ger inte heller panelen möjligheter att uttala sig om hur den upplevda psykiska ohälsan påverkar unga i liv.

Panelen tycker det är viktigt att **forskarvärlden tar reda på** orsakerna bakom ökningen. I det arbetet måste forskare beakta barnets perspektiv, genusaspekter och särskilt utsatta gruppers perspektiv

2011-03-29

9

Skola, lärande och psykisk hälsa En systematisk översikt

HÄLSO
UTSKOTTETBUPH
Barn och ungdomars
psykiska hälsa

Uppdrag I

Att kartlägga forskningen om relationerna mellan skola och psykisk hälsa:

Vilka olika aspekter av skola och psykisk hälsa har undersökts?

Vilka olika kombinationer har studerats?

Vilka åldersgrupper har undersökts?

Vilka forskningsmetoder har använts?

Uppdrag II

Göra en syntes av forskningen om kausala samband mellan psykisk hälsa och skolprestationer:

Effekter av skolprestation på psykisk hälsa.

Effekter av psykisk hälsa på skolprestationer

Hur påverkas dessa effekter av faktorer såsom:

utvärderingssystem, prover, betyg och

urvalssystem,

specialpedagogiska modeller,

undervisningsmetoder och

socialt klimat?

Uppdrag III

Göra en syntes av forskning om svenska barns och ungdomars upplevelser och uppfattningar om psykisk hälsa och välbefinnande särskilt i relation till deras skolsituation.

Projektgruppen

Jan-Eric Gustafsson (chair), Professor of Education, University of Gothenburg.
Mara Westling Allodi (project coordinator), Associate professor of Special Education, Stockholm University.
Britta Alin Åkerman, Professor em. of Special education Stockholm University.
Charli Eriksson, Professor of Public health science, Örebro University.
Lilly Eriksson, PhD, Swedish National Institute of Public Health
Siv Fischbein, Professor em. of Special Education, Stockholm University.
Mats Granlund, Professor of Psychology, Professor of Disability Studies, Jönköping University.
Per Gustafsson, MD, Associate professor of Child and Adolescent Psychiatry, Linköping University.
Sofia Ljungdahl, PhD, Swedish National Institute of Public Health.
Terje Ogdén, Professor of Educational Psychology, Atferdssenteret, Norway (until October 2009).
Roland S. Persson, Professor of Educational Psychology, Jönköping University (until August 2009).

Ansatser

Systematisk sökning i bibliografiska databaser av internationella kollegiegranskad forskning.

Översikt av forskning med kvalitativa metoder av svenska elevers upplevelser av skola och psykisk hälsa.

Aspekter av psykisk hälsa

Internaliserade symtom: ångest, depression, självskadande beteende
 Externaliserade symtom: hyperaktivitet och koncentrationssvårigheter, utåtagerande problem
 Andra psykiatriska symtom
 Positiva aspekter av psykisk hälsa

Aspekter på skola

Skolprestationer
 Undervisning, instruktion, undervisningsmetoder
 Prov, betyg, bedömning
 Selektion, nivågruppering, tracking
 Specialpedagogiska insatser
 Individuella misslyckanden
 Stadieövergångar
 Relationerna lärare-elev och elev-elev
 Skolans organisation och ledarskap
 Karakteristika hos utbildningssystem

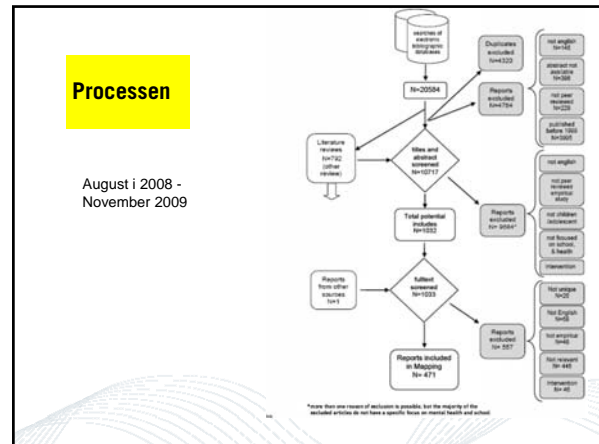
Population och sammanhang

Barn och ungdomar i åldern 2-19 år
 Skolsammanhang: från förskola till gymnasium
 Utvalda populationer med bara barn och ungdomar med en diagnos uteslötts
 Inga interventionsstudier, Ej missbruksstudier

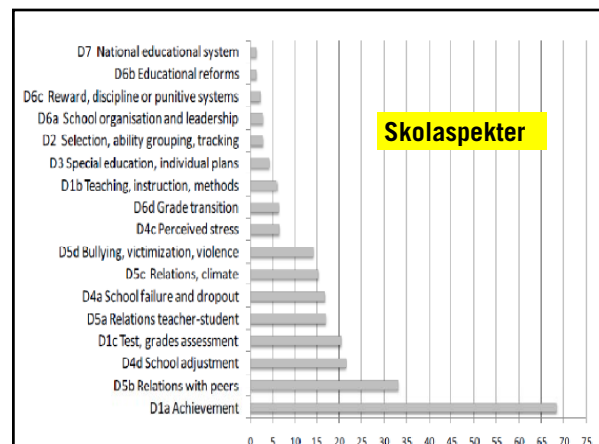
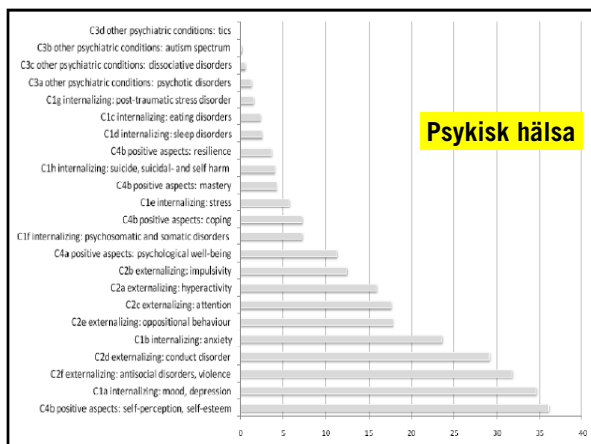
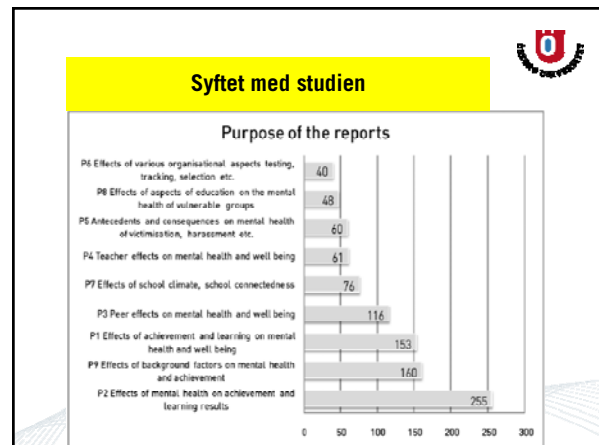
Typer av studier

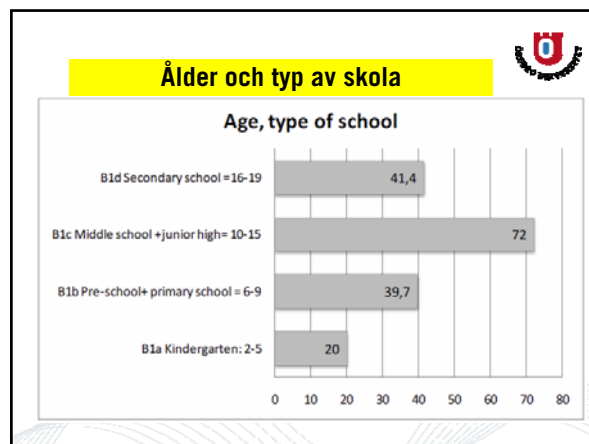
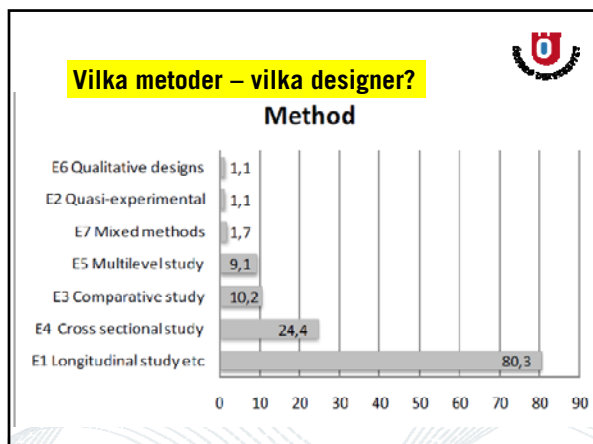
- Meta-analyser och systematiska översikter
- Empiriska studier (inte interventionsstudier)
- Kollegialt granskade artiklar (peer-reviewed)

Mapping - Kartläggningen

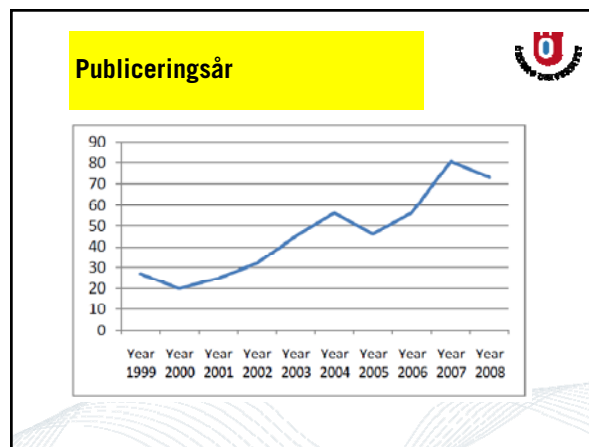
Granskning av artiklar i heltext identifierade 471 empiriska studier som kodats med avseende på översiktens aspekter på psykisk hälsa och skola.

Var är studien gjord?

Country	N
USA	300
Canada	26
United Kingdom	17
Australia	15
Finland	14
China	12
Sweden	12
Netherlands	10
Norway	9
Germany	8
Belgium	7
New Zealand	7
Italy	5
Multiple	4
Greece	3
Chile	2
France	2
Slovenia	2
Korea	2
Israel	2
Spain	2

Sammanfattning från kartläggningen

Ett relativt stort antal studier undersöker relationen mellan skolprestation och psykisk hälsa.

Olika aspekter av psykisk hälsa är väl representerade, med undantag för gruppen "andra psykiska symtom" (autismspektrum, psykos, etc.).

Få studier undersöker utbildningsfaktorer på organisations- eller nationell nivå.

Urval av studier för dataextraktion och kvalitetsbedömning

Av de 471 studierna i kartläggningen valdes de med:

- Fokus på effekter på skolprestation på psykisk hälsa och/eller effekter av psykisk hälsa på skolprestation.
- Specifik relevans för översikten.
- Longitudinell design.

Dessa kriterier resulterade i 180 studier.

Urval av studier för närgranskning (in-depth review)

De 180 studierna granskades ytterligare med avseende på kvalitet:

Åtminstone två mått på den beroende variabeln

Hög relevans

Hög kvalitet

Slutligen återstod 51 studier.

Relationer mellan skolprestation och psykisk hälsa

Många studier har visat en relation mellan psykisk hälsa och skolprestation:

Problem beteende har samband med en låg skolprestation.

Depression och ångest besvär är också förenade med låg skolprestation.

Dålig psykisk hälsa har samband med förtida avslutning av utbildning.

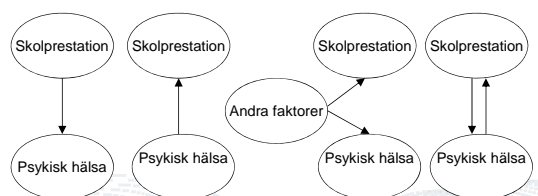
Fyra möjliga typer av relationer

Skolprestation påverkar den psykiska hälsan

Psykisk hälsa påverkar skolprestationer

Bakomliggande faktorer påverkar både psykisk hälsa och skolprestation

Skolprestation och psykisk hälsa påverkar ömsesidigt varandra

Narrativ syntes

Två huvudfrågor:

Påverkar skolprestation den psykiska hälsan?

Påverkar den psykiska hälsan skolprestationerna?

Om deskriptiva kausala relationer kan etableras kan vi också identifiera förklarande mekanismer för dessa relationer?

Påverkar skolprestation den psykiska hälsan?

Utvecklingsmönster, tidiga skolmisslyckanden, skolprestation i tonåren, kamrater och lärare samt att gå om en klass

2011-03-29

35

Påverkar skolprestation den psykiska hälsan?

Det som är relaterat till framgång och misslyckande i skolan är en viktig källa till barns och ungdomars stress.

Stress teorier utgör en viktig förklaringsgrund för utveckling av dålig psykisk hälsa.

Hobfoll Conservation of Resources (COR) theory
Cole's competency-based model of depression

Utvecklingsmönster hos skolprestation och psykisk hälsa (4 studier)

Betydande **konstans** från barndom till unga vuxna i förekomsten av problem i båda områdena.

De **tidiga skolåren** är viktiga för att etablera den egna uppfattningen av kompetens att lära.

Den psykiska hälsan hos elever med långvariga problem **kan förbättras** vid förflyttning till högre skolor på grund av lägre krav i skolan och nya arenor för utvecklingen av självkänsla.

Effekter av tidiga skolmisslyckanden (9 studier)

De flesta studier fokusera på effekter av **lässvårigheter** och de visar negativa effekter på psykisk hälsa.

Två studerar särskilt mekanismer:

Halonen, A., Aunola, K., Ahonen, T., & Nurmi, J. E. (2006). The role of learning to read in the development of problem behaviour: a cross-lagged longitudinal study. *British Journal of Educational Psychology*, 76(3), 517-534.

Trzesniewski, K. H., Moffitt, T. E., Caspi, A., Taylor, A., & Maughan, B. (2006). Revisiting the association between reading achievement and antisocial behavior: new evidence of an environmental explanation from a twin study. *Child Development*, 77(1), 72-88.

Effekter av tidiga skolmisslyckanden

Det är ett **kausalt samband** mellan tidiga skolmisslyckanden, i synnerhet läs- och skrivsvårigheter, och

- internaliserade psykiska problem
- externaliserade psykiska problem

Internaliserade och externaliserade problem påverkar läsförmågan.

Internaliserade och externaliserade problem påverkar varandra.

Effekter av skolprestation i tonåren (11 studier)

Skolproblem är relaterade till utveckling av **internaliserade problem**, vilket har tydligast visats för flickor.

Goda skolprestationer främjar **självkänsla** och **locus of control**.

Effekter av kamrater och lärare (6 studier)

Kamratskap kan skydda mot negativ inverkan av dåliga skolprestationer på internaliserade symtom.

En högpresterande kamratgrupp kan skydda mot utbränning i skolan.

Kamrater med rykte om att prestera bra i skolan påverkar elevernas självuppfattning och även skolprestationer och förmågor.

Sociala jämförelser påverkar självuppfattning både positivt och negativt.

Effekter av bli kvar på samma nivå eller gå om klass (2 studier)

Två studier av att gå om en klass eller stanna kvar på samma nivå:

en visar positiva effekter (förskola) och

en negativa effekter (skola).

Sammanfattning: Effekter av skolprestation på psykisk hälsa

Misslyckande i skolan påverkar den psykiska hälsan i form av ökade internaliserande problem - minskad självkänsla eftersom viktiga andra personer ser skolmisslyckande och kommunicerar detta till barnen.

Skolmisslyckanden orsakar externaliserade problem, antagligen via internaliserade problem.

Enligt COR teorin är barn med små resurser mer sårbara för den negativa effekten av skolmisslyckande än barn med mer resurser.

Insatser i tid och ansträngningar utan att den eftersträvade skolprestationen kan leda till internaliserade problem. Det tycks vara så att det bland tonårsflickor är en starkare relation mellan skolprestation och internaliserade problem än hos pojkar.

God skolprestation är förenad med välbefinnande och ökad självkänsla.

Påverkar psykisk hälsa skolprestationer?

Effekter av internaliserade symtom (7 studier)

Nästan alla studier visar att negativ effekter av internaliserade problem på skolprestationer.

Olika mekanismer har visats:

Emotionella svårigheter har negativ effekt på hur eleven fungerar socialt och i skolan eftersom detta försämrar koncentrationsförmågan.

Dåliga psykisk hälsa orsakar frånvaro, problem med läxor och dåliga lärar-elevrelationer.

Låga förväntningar på skolprestationer hos elever med psykiska problem är en självuppfyllande profetia.

Depression och ångest gör att elever ser sin egen förmåga i negativ belysning, vilket blir en självuppfyllande profetia

Effekter av externaliserade symtom (9 studier)

Nästan alla studier visar att negativ effekter av externaliserade problem på skolprestationer.

Olika mekanismer har visats:

Externaliserade beteendeproblem

- stör effektivt skolarbete och utbildningskarriären.
- Orsakar oro i klassrummet pga avvisande från kamrater och lärare-elevkonflikter.
- Ökar internaliserad problems, som bidrar till dåliga skolprestationer.

Effekter av externaliserade problem på senare skolprestation medieras delvis av skolprestationer i tidigare skolorna.

Externaliserade beteendeproblem är förenad med olika typer av antisociala beteende och risktagande i tonåren, vilket i sin tur har negativa konsekvenser för skolprestationer.

Effekter av positiv psykisk hälsa på skolprestationer (6 studier)

Självuppfattning har samband med skolprestation, men detta samband tycks vara förmedlat av andra variabler som har samband med självuppfattning såsom locus of control.

Det finns en indirekt effekt av självuppfattning på skolprestation via emotionell olust.

Den ömsesidiga påverkan av skolprestationer och psykisk hälsa

Skolprestationer påverkar den psykiska hälsa och den psykiska hälsan påverkar skolprestationer

Dessa reciproka samband kan orsaka onda cirklar – skolmisslyckanden leder till psykiska problem som leder till skolmisslyckande osv

Goda cirklar som skolframgång främja god psykisk hälsa som ökar chanser att lyckas i skolan osv.

Reciproka samband kan förklara stabiliteten över tid hos problem med psykisk hälsa och skolprestationer.

Stadieövergångar kan vara krävande men de kan också bryta onda cirklar

Skydds- och riskfaktorer i skolan

Kamrater

Kamratrelationer kan vara en riskfaktor eftersom kamrater kan sänka självkänslan och vara social exkluderande.

Att ha nära vänner skyddar mot de negativa effekterna av skolmisslyckande på den psykiska hälsan och igenkännande och stöd från kamrater har positiva effekter på psykisk hälsa.

Skolsituationen

Gruppering av elever påverkar självkänslan

En betoning av social jämförelser vid feedback påverkar självkänslan.

Svenska skolbarn presterar sedan början av 1990-talet allt sämre i alla de nationella jämförelser som har genomförts. Frågan är **varför?**

Sedan 1990-talet har kommunaliseringen, skolvalsreformen och friskolereformen lett till en genomgripande förändring av svenska skolan. Samtidigt har till exempel "eget arbete" blivit allt vanligare i klassrummen. **Hur förändringar har påverkat barnens lärande och psykiska hälsa, vet vi väldigt lite om.** Det avgörande för barnens framtid att vi tar reda hur vi kan förbättra deras situation i skolan.

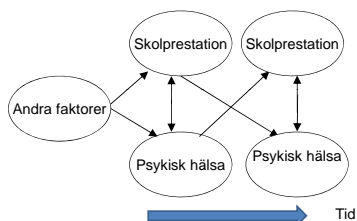
2011-03-29

50

Sammanfattningsvis

Skolprestation påverkar den psykiska hälsan

Psykisk hälsa påverkar skolprestationer

Skydds- och riskfaktorer spelar roll för både psykisk hälsa och skolprestation

Skolprestation och psykisk hälsa påverkar ömsesidigt varandra

3/29/2011

52